

скасування нарахованих штрафів і пені [12].

З огляду на викладене можна зробити висновок, що на даному етапі одним із головних завдань збільшення банківської ліквідності є застосування комерційними банками комплексу послуг щодо покращення фінансового становища боржників, зменшення заборгованості по кредитах, удосконалення механізму стягнення і реалізації заставного майна. Ці заходи сприятимуть як розвитку окремого банку, так і відновленню всієї банківської системи країни.

1. Шершеневич Г. Ф. Учебник торгового права [текст] (по изданию 1914 г.). – М.: Фирма Спарк, 1994. – 335 с.
2. Вступ до банківської справи / За ред. проф. Савлука М.І. – К.: Лібра, 1998. – с.
3. Ольшанский А.И. Банковское кредитование (российский и зарубежный опыт). – М.: РДЛ, 1997. – с.
4. Банковское дело / Под ред. проф. Лаврушина О.И. – М.: Финансы и статистика, 1998. – с.
5. Лагутін В. Д. Кредитування. Теорія і практика. – К.: Знання, 2002. – 216 с.
6. Полфреман Д., Форд Ф. Основы банковского дела. – М.: ИНФРА, 1996. – с.
7. Про заставу: Закон України №2655-12 від 02.10.1992 р.
8. Котляр Д. Іпотечне кредитування аграрних товаровиробників // Часопис ПАРЛАМЕНТ. – 2002. – №1-2.
9. Щодо змін до Закону «Про іпотеку» відносно стягнення в позасудовому порядку майна, яке виступає предметом застави чи іпотеки [Електронний ресурс] / Міністерство юстиції України. – 2009. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.minjust.gov.ua/0/18660.htm>.
10. Про іпотеку: Закон України № 898-IV від 05.06.2003 р.
11. Перехід у другі руки [Електронний ресурс] // finance.ua. – 2009. – Режим доступу: http://pda.finance.ua/ua/credit_deposit/credit_nat/news.htm.
12. “Надра Банк” переходить до видачі депозитів заставним майном [Електронний ресурс] // Економічна правда. – 2008. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.epravda.com.ua/news/47c54cd845dd2.htm>.

Отримано 07.10.2009

УДК 336.7.657.6 (075.8)

Ю.О.СИТНИК

Харківська національна академія міського господарства

РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТА В БАНКУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ

Визначено сучасні підходи в розвитку внутрішнього аудиту з урахуванням міжнародного досвіду. Розглянуто основи риск-орієнтованого підходу в діяльності внутрішніх аудиторів. Досліджено особливості внутрішнього аудиту в діяльності банків України.

Определены современные подходы в развитии внутреннего аудита с учетом международного опыта. Рассмотрены основы риск-ориентированного подхода в деятельности внутренних аудиторов. Исследованы особенности внутреннего аудита в деятельности банков Украины.

Modern approaches to internal audit development taking into account international experience are determined. Internal audit specialties in Ukrainian banks activity are discovered.

Ключові слова: внутрішній аудит, ревізія, системи контролю, банківські ризики, служба внутрішнього аудиту, достатність капіталу, методи аудиторської перевірки, міжнародні стандарти аудита.

Зростання кількості проблемних банків, загальна макроекономічна нестабільність, дія негативних факторів, що виникають внаслідок ризикованої кредитної політики, відсутності стратегічного планування, некваліфікованого управління зумовлюють необхідність посилення контролю за діяльністю комерційних банків. Об'єктивна потреба у встановленні дієвої системи контролю за діяльністю комерційних банків викликає необхідність посилення внутрішнього банківського контролю.

Функція внутрішнього аудиту – один з найважливіших елементів корпоративного управління – є для менеджерів банку, а також для органів банківського надзору цінним джерелом інформації щодо надійності внутрішнього контролю.

Дослідження стану внутрішнього аудиту в комерційних банках України показали, що в більшості з них внутрішній аудит зводиться до ревізії банківських операцій, що значно знижує ефективність внутрішнього контролю та практичну цінність результатів.

Проблематика внутрішнього контролю та аудиту в банках знаходить своє відображення в працях зарубіжних вчених, а саме А.Аренс (США), Дж. К.Лоббек (США)], Р.Додж (Велика Британія) [1, 4, 11]; російських авторів – Г.Н.Белоглазової, Н.Е.Соколинської, З.Г.Ширинської [2, 7, 10]; вітчизняних науковців – А.М.Герасимовича, О.Д.Заруби, Л.М.Кіндрацької, О.С.Любунь [3, 5, 6, 8].

Здебільшого в працях цих вчених розглянуто загальнотеоретичні засади застосування внутрішнього аудиту та використання внутрішніх стандартів аудиту в банках. Але залишається дискусійним питання щодо головних напрямків удосконалення внутрішнього аудиту комерційного банку, як найважливішої умови підтримання стабільності банківської системи України.

Метою даної роботи є визначення специфічних особливостей внутрішнього аудиту в банку, як структурної одиниці внутрішнього контролю та розробка пропозицій щодо удосконалення організації внутрішнього аудиту в комерційному банку.

Міжнародний інститут внутрішніх аудиторів (Institute of Internal Auditors, США) визначає «внутрішній аудит як незалежну діяльність щодо перевірки та оцінки роботи організації в її інтересах».

Особливості внутрібанківського аудиту зумовлено такими факто-

рами:

- особливою природою ризиків банківських угод;
- масштабом банківських операцій та можливістю виникнення значних збитків за короткий час;
- повною залежністю від комп'ютерних систем, що обслуговують угоди;
- динамічним розвитком банківських послуг та нових банківських продуктів, що випереджує розвиток законодавчої бази та методології бухгалтерського обліку та аудиту.

В українській банківській практиці внутрішній аудит з'явився на основі відомчої (внутрішньогосподарської) ревізії. До 1987 р. ризик в сфері банківської діяльності оцінювався фахівцями як мінімальний і внутрішній контроль за діяльністю банку здійснювали контрольно-ревізійні служби.

Основним чинником трансформації внутрішньої ревізії у внутрішній аудит була відсутність в старій системі контролю придатного та ефективного аналітичного інструментарію.

Саме ця історична «спадкоємність» і визначає відмінність української моделі внутрішнього аудиту від міжнародної практики. Суть відмінності полягає у тому, що внутрішній банківський аудит у вітчизняній практиці складається з двох напрямків:

по-перше, це ревізія (або тотальний контроль), яка фокусується на перевірці зберігання та ефективного використання активів і виявлення нестач;

по-друге, внутрішній аудит, мета якого – забезпечити достовірність бухгалтерської звітності та мінімізувати оподаткування.

Порівняльний аналіз внутрішнього аудиту і ревізії банку дає змогу стверджувати, що поняття внутрішнього аудиту значно ширше, ніж поняття внутрішньої ревізії. Якщо внутрішній аудит спрямований на оцінку різноманітних операцій і систем контролю в межах банку, то метою ревізії є виявлення і локалізації недоліків та повідомлення про них керівництву банку.

З іншого боку, в практиці функціонування українських банків і досі функції внутрішнього аудиту та контролю чітко не розмежують.

Згідно з сучасним розумінням ролі та задач внутрішнього аудиту в системі управління банком, служба внутрішнього аудиту (СВА) є частиною постійного моніторингу системи управління ризиками, оскільки вона забезпечує незалежну оцінку адекватності встановлених правил та процедур виявлення і оцінки ризиків, а також дотримання встановлених в банку процедур.

Інакше кажучи, з кожним видом діяльності пов'язані специфічні

ризиками, а внутрішній контроль є інструментом, що дозволяє контролювати та підтримувати ризик на рівні, який є припустимим для банку.

Для українських банків дуже важливо зробити акцент на здійсненні контролю над ризиками враховуючи нестабільну макроекономічну ситуацію. Дослідження свідчать, що питання організації внутрішнього управління і контролю за ризиками в більшості комерційних банків знаходиться лише на етапі становлення.

У міжнародній банківській практиці внутрішній аудит відіграє майже ключову роль в управлінні ризиками.

В 2004 р. Базельським комітетом по банківському надзору була прийнята «Міжнародна конвергенція вимірювання капіталу і стандартів капіталу: нові підходи» (в банківському співтоваристві отримало назву «Базель II»), яка визначила нові підходи щодо оцінки банківських ризиків та ролі внутрішнього аудиту в управлінні ними [11].

Цей документ, зокрема, передбачає підвищення ролі внутрішнього контролю в банках, ключовим елементом якого є служба внутрішнього аудиту. При цьому надзорним органам надається право встановлювати для банків індивідуальні значення достатності капіталу, які можуть залежати, у тому числі, і від якості внутрішнього контролю банків.

На сучасному етапі розвитку банківської системи роль внутрішніх аудиторів полягає у тому, що при перевірці процедур та процесів внутрішнього контролю вони можуть не стільки ідентифікувати випадки їх недотримання, скільки:

- систематично та об'єктивно оцінювати ступінь впливу таких випадків на ефективність діяльності банку;
- рекомендувати менеджменту банку заходи щодо усунення знайдених проблем і підвищення ефективності керівництва ризиками.

На нашу думку, дуже важливо, щоб участь СВА в процесі ідентифікації ризиків та їх оцінки була обмежена таким чином, щоб при наступних перевірках можна було зберегти об'єктивність цієї служби.

У зв'язку з цим необхідно, щоб СВА була незалежною та мала доступ до всіх операцій, що виконуються банком.

В українських банках служба внутрішнього аудиту у більшості випадків підпорядкована контрольному органу – спостережній раді або виконавчому органу – правлінню банку. На нашу думку, це є суттєвим недоліком і значно знижує ефективність її роботи. Крім того, незалежність внутрішніх аудиторів обмежена, оскільки вони є найманими працівниками банку.

Різниця між аудитом за міжнародними стандартами та „адаптованою” версією застосування міжнародних стандартів аудиту в практиці

внутрішнього аудиту українських банків залишається досить суттєвою.

З метою удосконалення організації внутрішнього аудиту в українських комерційних банках пропонуємо застосовувати у діяльності внутрішніх аудиторів ризик-орієнтований підхід, який вимагає:

- удосконалення схеми організації та методики планування роботи СВА і методів аудиторських перевірок;
- змін в процедурах накопичення та зберігання даних, що використовуються для вимірювання рівня ризиків, що приймає банк;
- постійного підвищення кваліфікації аудиторів в області математичної статистики.

Зрозуміло, що практична реалізація цих заходів вимагає досить значних витрат.

У сучасних умовах не всі українські банки можуть здійснити значне збільшення витрат на утримання СВА. Деякі з них навіть намагаються скоротити ці витрати. Практичним способом вирішення цієї проблеми могло б стати залучення сторонніх експертів до виконання функції внутрішнього аудиту (аутсорсінг). Аутсорсінг досить широко використовується у міжнародній практиці та є економічно вигідним для невеликих банків. Проте застосування цих механізмів в Україні потребує спеціального законодавчого врегулювання.

1.Аренс А., Лоббек Дж. Аудит: Пер. с англ. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 560 с.

2.Белоглазова Г.Н. Аудит банков. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 416 с.

3.Кіндрацька Л. М. Бухгалтерський облік у банках: методологія і практика. – К.: КНЕУ, 2002. – 286 с.

4.Додж Р. Краткое руководство по стандартам и нормам аудита: Пер. с англ. – М.: Финансы и статистика, ЮНИТИ, 1992. – 224 с.

5.Заруба О. Д. Банківський менеджмент та аудит. – К. : Лібра, 1996. – 218 с.

6.Любунь О.С. Внутрішній аудит у банку. – К.: Центр навч. літ-ри, 2006. – 220 с.

7.Мамонова И.Д., Ширинская З.Г., Лаврушин О.И. Аудит кредитных организаций. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 520 с.

8.Облік і аудит у банках / А.М.Герасимович, Л.М.Кіндрацька, Т.В.Кривов'яз та ін.; За заг. ред. проф. А.М.Герасимовича. – К.: КНЕУ, 2004. – 536 с.

9.Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України, затверджене постановою Правління НБУ №114 від 20.03.1998 р.

10.Соколинская Н.Е. Создание эффективных систем комплексного управления и внутреннего контроля за банковскими рисками // Бухгалтерия и банки. – 2007. – №7. – С.38-40.

11.Basel Committee on Banking Supervision. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. A Revised Framework. [Електронний ресурс]-June 2004. Режим доступу: <http://www.bis.org/publ/bcbs107.pdf>. – Заголовок з екрану.

Отримано 07.10.2009